KİLİT DENETİM KONULARI RAPORLAMASININ DENETİM KALİTESİNE ETKİSİ: TÜRKİYE'YE İLİŞKİN BULGULAR

Makale Bilgileri

Makale Geliş Tarihi : 05.04.2022
Makale Kabul Tarihi : 13.06.2022
Makale Türü : Araştırma Makalesi
DOI Numarası : 10.55322/mdbakis.1098821

Doç. Dr. Serkan TERZİ*
Prof. Dr. İlker KIYMETLİ ŞEN**

Bibliyografik Bilgiler

Terzi, S., & Kıymetli Şen., İ. (2023). "Kilit Denetim Konuları Raporlamasının Denetim Kalitesine Etkisi: Türkiye'ye İlişkin Bulgular" *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2023, Sayı : 68, Sayfa : 59-74) https://doi.org/10.55322/mdbakis.1098821

ÖZ

Bu çalışmanın amacı denetçi raporunda kilit denetim konularının raporlanmasının denetim kalitesi üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bu amaç için Borsa İstanbul'da 2017-2020 yılları arasında işlem gören 217 şirket analizde kullanılmıştır. Analizde kullanılan değişkenler, literatürdeki çalışmalardan seçilmiştir.

Denetim kalitesi ile kilit denetim konuları raporlaması arasındaki ilişki Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Bunun yanında denetim kalitesi ile ilgili diğer değişkenler de analize dahil edilmiştir. Çalışmada, kilit denetim konularının raporlanması ile denetim kalitesi arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bununla birlikte bazı kontrol değişkenlerinin (finansal kaldıraç oranı, iş karmaşıklığı düzeyi, işletmenin büyüklüğü, esas faaliyetlerden nakit akışlarının toplam aktife oranı ve şirketin yaşı) denetim kalitesi üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kilit Denetim Konuları, Denetim Kalitesi, Türkiye

JEL Sınıflandırması: M41

* Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, serkanterzi@karatekin.edu.tr, ORCID ID 0000-0003-0151-8082

** İstanbul Ticaret Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Muhasebe ve Denetim Bölümü, ilksen@ticaret.edu.tr, ORCID ID 0000-0001-6175-3397

THE IMPACT OF KEY AUDIT MATTER REPORTING ON AUDIT QUALITY: EVIDENCE FROM TURKEY

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the impact of the key audit matter reporting in auditor's report on audit quality. For this purpose, 217 companies traded in Borsa Istanbul between 2017-2020 were used in the analysis. The variables used in the analysis were selected from studies in the literature.

The relationship between audit quality and key audit matters reporting was analyzed using the Modified Jones Model. Besides, other variables related to audit quality were also included in the analysis. In this study, a significant relationship was found between key audit matters reporting and audit quality. However, some control variables (financial leverage ratio, business complexity ratio, company size, ratio of cash flows from operating activities to total assets and corporate age) have been found to be effective on audit quality.

Keywords: Key Audit Matters, Audit Quality, Turkey

JEL Classification: M41

1. GİRİŞ

21. yüzyılın başlarından itibaren çeşitli ülkelerdeki denetimle ilgili başarısızlıklar ve 2018 yılındaki küresel finansal kriz, denetçi raporlarına yönelik eleştirileri artırmıştır. Çünkü geleneksel denetim raporları, şeffaflığın sağlanması amacıyla bilgilendirme ve iletişimin kalitesinin artırılmasında yeterli olmamıştır (Li, 2017, s.21). Yaşanmış olan skandallar ve krizler, denetime olan güveni zedelemiştir (Yalçın, 2020, s.4221). Bu nedenle denetçi raporları eleştirilmeye başlamıştır (Church vd., 2008, s.69). Buna bağlı olarak denetim kalitesinin artırılması ve denetçi raporunun bilgilendirici özelliğinin artırılmasına yönelik çağrılar artmıştır (Li, 2017, s.21).

Geleneksel denetim raporlarının en önemli eksikliği, iletişimsel kalitenin ve bilgilendiriciliğinin yeterli olmamasıdır (Li, 2017, Church vd., 2008). Bu durum denetçi raporundaki bilgiler ile finansal tablo kullanıcılarının beklentileri arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Bedard vd. (2012, A19)'ne göre bu durum denetimdeki "beklentiler boşluğu" ile ilgilidir. Church vd. (2008, s.69-70)'ne göre ise bunun nedeni, finansal tablo kullanıcılarının denetçilerin sorumluluk ve rollerini tam olarak anlayamamasıdır.

Church vd. (2008, s.70-73)'ne göre geleneksel denetim raporları çok sayıda detay içermesine rağmen, denetçi raporlarının standartlaştırılmış olması nedeniyle bilgilendirme kalitesi bakımından yeterli değildir. Benzer şekilde Suttipun (2021, s.869) de finansal tablo kullanıcılarının geleneksel denetim raporlarının finansal tablo kullanıcıları tarafından okunmasının ve anlaşılmasının zor olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenlerle geleneksel denetim raporlarının iletişimsel ve bilgilendirici sorunlarının giderilmesi amacıyla kilit denetim konularına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Geleneksel denetim raporlarının bu sorun ve eleştirilerine karşın denetim kalitesinin ve bilgilendirici özelliğinin artırılması amacıyla Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu tarafından 2015 yılında ISA 701 standardı yayınlanmış ve 2016 yılından itibaren uygulanması öngörülmüştür (Kitiwong ve Srijunpetch, 2020, s.48; Suttipun, 2021, s.869). Türkiye'de ise Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, ISA 701 standardını Türkçe'ye çevirmiş ve BDS 701 "Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi" başlığıyla yayınlamıştır. Yayınlanmış olan bu standardın yürürlük tarihi, 1 Ocak 2017 tarihinde ve sonrasında başlayacak hesap dönemleri olarak ilan edilmiştir. Standart bu nedenle Türkiye'de 31 Aralık 2017 tarihli denetçi raporundan itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Temiz vd. (2020, s.37) tarafından yapılan çalışmada, denetçi raporlarında raporlanan kilit denetim konularının finansal tablolar ve denetçiye olan güveni artırdığı tespit edilmiştir.

Kilit denetim konuları ile ilgili yayınlanmış standarda göre kilit denetim konularının raporlanma amacı, yürütülmüş olan denetim faaliyeti hakkında daha fazla bilgiye ve şeffaflığa yer verilmesi olarak açıklanmıştır. Böylelikle kilit denetim konularının raporlanmasıyla denetçi raporunun iletişimsel değerinin artması hedeflenmiştir. Bu raporlama yardımıyla yatırımcılar, yöneticiler başta olmak üzere ilgili tarafların finansal tablolarda yer alan önemli yönetim muhakemelerini anlamalarına yardımcı olunmaya çalışılmıştır (ISA 701). Nitekim kilit denetim konularının raporlanmasıyla denetçiler ile finansal tablo kullanıcıları arasındaki bilgi asimetrisinin derecesi de azalmıştır (Li, 2017, s.22). Temiz vd. (2020, s.37)'nin yaptıkları çalışmada kilit denetim konuları ile denetçiler arasındaki iletişim sürecine olumlu etki ettiği tespit edilmiştir.

Kilit denetim konularının raporlanmasıyla birlikte iletişim kalitesi ve bilgilendirmenin değeri artmıştır. Denetim kalitesi ile kilit denetim konuları arasındaki ilişki de iletişim teorisi üzerinden açıklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle kilit denetim konularının raporlamasıyla denetçiler iletişim teorisine göre gönderici iken, finansal tablo kullanıcıları ile alıcılar ve kilit denetim konuları ise iletilen mesajlar olmaktadır (Suttipun, 2021, s.870).

İletişim teorisi, kilit denetim konularının raporlanmasının denetçi raporunun iletişimsel değerini artırdığı temeline dayanmaktadır. Ayrıca "beklenti boşluğu" üzerine yapılan araştırmalara göre, denetçi raporundaki ifadenin değiştirilmesi, kullanıcıların denetim prosedürlerini anlamalarını ve denetim kalitesine ilişkin algılarını etkileyebilmektedir (Sirois vd., 2018, s.145). İletişim teorisine göre kilit denetim konuları ile denetim kalitesi arasındaki ilişki, iletişim sürecine dayalıdır. Bu nedenle iletişim sisteminin iki tarafı vardır. Bunlar gönderici olarak denetçiler ile alıcı olarak kurumlar ve/veya paydaşlardır. Bu nedenle kilit denetim konularının raporlanması, denetçilerin işletme ilgililerine ilettikleri mesajları kapsamaktadır (Suttipun, 2021, s.870).

Türkiye'de kilit denetim konuları ile ilgili çalışmalar yer almakta iken, bu çalışmalarda kilit denetim konuları kategorik olarak incelenmektedir. Kategorik olarak kilit denetim konularının çalışmalarda yer alması, kilit denetim konularının etkin bir etkisinin ölçümünde iletişimsel açıdan yeterli olmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada iletişim teorisi açısından kilit denetim konularının raporlaması dikkate alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Borsa İstanbul'da işlem gören şirketler üzerinde kilit denetim konularının raporlanması ile denetim kalitesi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaçla, 2017-2020 yılları arasında Borsa İstanbul İmalat Sanayinde kesintisiz işlem gören ve verilerine eksiksiz ulaşılan 217 şirket analize

dahil edilmiştir. Çalışmanın ana hipotezi yanında denetim kalitesi ile ilişkili olan diğer değişkenler de analize katılmıştır. Çalışmanın hipotezlerinin test edilmesinde çoklu regresyon analizi ve korelasyon analizi kullanılmıştır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Denetim kalitesi üzerine ilk çalışma DeAngelo (1981) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada denetim kalitesi; a) bir denetçinin müşteri işletmenin muhasebe sistemindeki aykırılık/ihlali tespit edilmesi, b) ve tespit edilen bu aykırılığı/ihlali raporlaması işlemlerini birlikte yapabilme olasılığıdır (DeAngelo, 1981, s.186). Denetim kalitesi, algılanan ve gerçek kalite olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gerçek kalite, finansal tablolarda olabilecek önemli düzeydeki hataların kabul edilebilir seviyeye indirilmesidir. Algılanan kalite ise, kullanıcıların finansal tablolara olan güven düzeyini ve denetçinin yönetim tarafından hazırlanan finansal tablolardaki önemli yanlışlıkları azaltmadaki etkinliğini göstermektedir (James ve Izien, 2014, s.188).

Türkiye'de denetim kalitesinin denetim firması bazında uygulanması amacıyla KKS 1 standardı ile sözleşme bazında denetim kalitesinin uygulanması amacıyla BDS 220 standardı yayınlanmıştır. Aksoy ve Biçer (2021) yaptıkları çalışmada Türkiye'de kalite kontrol standardının uygulanma süreçlerini açıklamışlardır.

Denetim kalitesinin ölçümünde denetim iletişimi, finansal raporlamanın kalitesi, algıya dayalı göstergeler (piyasa tepkisi, sermaye maliyeti veya hisse senedi fiyatı değişikliği gibi) ve denetim özellikleri (denetim ücretleri, denetim türü veya tecrübe gibi) gibi bazı kriterler bulunmaktadır (Suttipun, 2021, s.872). Denetim niteliklerinin tespitine yönelik literatürde çok sayıda tahakkuk modeli kullanılmaktadır. Bunların başlıcaları; DeAngelo modeli, Healy modeli, Jones modeli, Düzeltilmiş Jones modeli, Endüstri modeli, kesit modelleridir (Bartov vd., 2001). Bu çalışmada denetim kalitesinin ölçümünde Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılmıştır. Bu model, denetim kalitesinin ölçümünde literatürde sıklıkla kullanılmaktadır (Li, 2008; James ve Izien, 2014; Gutierrez vd., 2018; Suttipun, 2021).

Literatürde kilit denetim konuları ile denetim kalitesi arasındaki ilişkiyi açıklayan bazı teoriler bulunmaktadır. Bunlar; iletişim teorisi (Smith ve Smith, 1971; Li, 2008; Sirois vd. 2018; Suttipun, 2021), vekalet teorisi (Suttipun, 2020a; Suttipun, 2020b; Barghathi vd., 2021; Suttipun, 2021), paydaş teorisi (Lal Joshi ve Gao, 2009; James ve Izien, 2014),), sinyal teorisi (Brown vd., 2009; Suttipun, 2020a), kurumsal teori (Suttipun, 2020a, Suttipun, 2020b) ve meşruiyet teorisidir (Gray et al., 1995; Deegan, 2002; Islam ve Deegan, 2010). Bu çalışmada, kilit denetim konularının raporlanması ile denetim kalitesi arasındaki ilişkinin tespitinde iletişim teorisi kullanılmıştır.

Smith ve Smith (1971), şirketlerin yıllık faaliyet raporları ile seçilmiş finansal tablo dipnotlarının okunabilirliği üzerine çalışma yapmıştır. Çalışmada seçilmiş finansal tablo dipnotlarının okunmasının ve içeriklerinin anlaşılmasının zor olduğu, az sayıda kişi tarafından anlaşılabilir oldukları tespit edilmiştir. Buna karşın Li (2008), firma performansı ile okunabilirlik arasındaki en iyi modelin iletişim teorisi ile sağlanabileceğini ifade etmiştir. Ancak yaptıkları çalışmada halka açık şirketlerin yıllık faaliyet raporlarının okunmasının çok zor olduğu belirtilmiştir. Kolay okunabilir faaliyet raporlarının daha kalıcı ve pozitif kazançlara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Finansal tabloların okunabilirliği ve anlaşılabilirliğinin artırılması amacıyla küresel alanda 2016 yılından itibaren denetçi raporlarında kilit denetim konularının raporlamasına geçilmiştir. Küresel alanda yapılan düzenlemelere uyum sağlamak amacıyla Türkiye'de ISA 701'in Türkçe çevirisi olan BDS 701 standardı yayınlanmıştır. BDS 701'in zorunlu yürürlük tarihi 2017 yılı olarak uygulanmıştır. Bu standarda göre kilit denetim konuları, denetçi raporlarında denetçinin mesleki muhakemesine göre denetim açısından en çok önem arz eden konular olarak tanımlanmıştır. Denetçi raporlarında, açıklanan kilit denetim konularının neden seçildiğinin ve bunların denetimde nasıl ele alındığının yer alması gerekmektedir. Yayınlanan bu standardın amaçlarından birisi de finansal tablolar ile denetim tarafları arasındaki iletişimin güçlendirilmesidir.

BDS 701'e göre kilit denetim konuları, denetçinin önemlilik seviyesine göre belirlediği denetim alanlarını ve önemli risklerin açıklanmasını içermelidir. Bu nedenle kilit denetim konuları, denetim süreci içerisinde daha fazla uzmanlık ve daha fazla denetim prosedürü uygulanmasını gerektirebilir.

Kilit denetim konularının raporlanmasıyla birlikte denetim kalitesinin iyileştirilmesi dahil olmak üzere raporların iletişimsel kalitesi ve bilgilendirici değeri iyileşebilmektedir. Suttipun (2021) yaptığı çalışmada kilit denetim konuları ile denetim kalitesi arasında pozitif ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ancak Kittiwong ve Sarapaivanich (2020)'in çalışmalarında kilit denetim konularının denetim kalitesini iyileştirdiğine ilişkin bazı zayıf bulgular tespit edildiği ifade edilmiştir.

Barghathi vd. (2021 yaptıkları çalışmada kilit denetim konularının denetim kalitesini artırıp artırmadığı incelenmiştir. Bu çalışmanın sonucunda kilit denetim konularının şeffaflık ve iletişim açısından denetim kalitesini artırdığı tespit edilmiştir. Buna karşın Gutierrez vd. (2018) yaptıkları çalışmada kilit denetim konularının raporlanmasının denetim kalitesi üzerinde etkisi tespit edilmemiştir.

3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Kilit denetim konularının raporlanmasının denetim kalitesi üzerinde etkisi olup olmadığının değerlendirilmesi için 2017-2020 tarihleri arasında Borsa İstanbul'da sürekli işlem gören şirketler analize dahil edilmiştir. Tablo 1'de analizde kullanılan örneklem gösterilmiştir:

Tablo 1. Örneklem Seçimi

	Şirketler	**Gözlem**
Borsa İstanbul'da kote şirket sayısı (2017-2020)	539	
(-) Mali kuruluşlar	(92)	
(-) Özel hesap dönemi olanlar	(6)	
(-) Veri eksikliği veya kesintisiz işlem görmeyenler	(207)	
	234	**936**
(-) Kilit denetim konusu raporlamayanlar	(17)	(68)
	217	**868**

3.1. Hipotez Geliştirme

Çalışmada denetim kalitesi ile kilit denetim konularının raporlanması arasındaki ilişkinin testi için 1 ana hipotez (H1) geliştirilmiştir.

Denetim kalitesi ile kilit denetim konuları arasında ilişki

Literatürde yapılan bazı çalışmalarda denetim kalitesi ile kilit denetim konularının raporlanması arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaların bazılarında kilit denetim konularının raporlanması ile denetim kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur (Kittiwong ve Sarapaivanich, 2020; Suttipun, 2021). Buna karşın Li (2017) yaptığı çalışmada kilit denetim konularının raporlanması ile denetim kalitesi arasında bir ilişki bulamamıştır. Bu amaçla da çalışmanın hipotezi aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

H1. Kilit denetim konularının raporlanması ile denetim kalitesi arasında anlamlı ilişki vardır.

Ayrıca çalışmaya kontrol değişkenleri de dahil edilmiş olup, bu değişkenler aşağıda açıklanmıştır.

Dört büyük denetim şirketi

Soliman ve Elsalam (2012, s.1293), büyük ölçekli denetim şirketlerinin küçük ölçekli şirketlere göre hata ve usulsüzlükleri tespit etmede daha iyi olduğunu ifade etmektedir. Çünkü büyük ölçekli denetim şirketlerinin insan kaynağı, ekipmanı, ekip üyeleri ve tecrübeleri diğer şirketlere göre daha iyi durumdadır (Terzi vd., 2014, s.195). Francis ve Yu (2009, s.1521) yaptıkları çalışmada dört büyük denetim şirketinde denetim kalitesinin daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Johnson vd. (2002), Eshleman ve Guo (2014), Reid vd. (2019) ve Kittiwong ve Sarapaivanich (2020) ve Khurana vd. (2021) yaptıkları çalışmada denetim kalitesi ile dört büyük denetim şirketi arasında anlamlı ilişki tespit etmişlerdir. Buna karşın Li (2017), Abid vd. (2018) ve Nugroho ve Fitriany (2019) yaptığı çalışmada dört büyük denetim firması ile anlamlı ilişki tespit etmemiştir.

Denetçi görüşü

Carey ve Simnett (2006), yaptıkları çalışmada denetim kalitesinin bir unsuru olan denetim görüşü türünün denetçinin görev süresi (kıdemi) ile olan ilişkisini incelemişlerdir. Anıl Keskin vd. (2020) yaptıkları çalışmada kilit denetim konuları ile denetçi görüşleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmada görüş türüne göre kilit denetim konularının okunabilirliği arasında ilişki tespit edilmiştir. Rezaei vd. (2021) yaptıkları çalışmada denetim kalitesi unsurları ile denetçi görüşü arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan çalışmada tahakkuklar ile denetçi görüşü arasında ilişki tespit edilmiştir. Nugroho ve Fitriany (2019) yaptıkları çalışmada dört büyük denetim şirketi ile denetçi görüşü arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir. Imen ve Anis (2021)'in çalışmalarında olumlu görüş dışındaki görüş türü ile denetim kalitesi arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmada denetim kalitesinin ölçümünde kullanılan isteğe bağlı tahakkuklar ile olumlu görüş dışındaki görüş türü arasında iki yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle isteğe bağlı tahakkuk düzeyi arttıkça olumlu görüş dışında bir görüş verilme olasılığı artmaktadır.

Denetçi değişikliği

Denetçinin görev süresinin uzaması, şirket yönetimi lehine karar verme olasılığını artırmaktadır. Denetçi süresinin uzaması nedeniyle denetim kalitesinde de azalma olmaktadır (Varıcı ve Kalıpçı Çağıran, 2021, s.92).

Literatürde denetçi değişikliği ile denetim kalitesi arasındaki ilişki incelenmiştir. Daniels ve Booker (2011), Nugroho ve Fitriany (2019), Kitiwong ve Srijunpetch (2020), Mohapatra vd. (2021) yaptıkları çalışmada denetçi değişikliğinin denetim kalitesi arasında anlamlı ilişki tespit etmemiştir.

Diğer kontrol değişkenleri

Literatürdeki çalışmalarla bağlantılı olarak; denetim kalitesi ile ilişkili olan şirketin faaliyette bulunduğu yılı gösteren yaş (Suttipun, 2021), büyüklük (Johnson vd., 2002; Francis ve Yu, 2009, Hosseinniakani vd., 2014; James ve Izien, 2014; Kitiwong ve Srijunpetch, 2020; Imen ve Anis, 2021; Suttipun, 2021), risk (Francis ve Yu, 2009; Kitiwong ve Srijunpetch, 2020; Imen ve Anis, 2021; Suttipun, 2021), karlılık (Chiu vd., 2017; Imen ve Anis, 2021; Suttipun, 2021), iş karmaşıklığı (Terzi vd., 2014), nakit akışı (Francis ve Yu, 2009; Chiu vd., 2017; Abid vd., 2018), defter değerinin piyasa değerine oranı (Liu ve Ouyang, 2014; Zeng vd., 2021), sektör (Francis, 2004; Hosseinniakani vd., 2014; Kitiwong ve Srijunpetch, 2020; Johnson vd., 2002) ve yıl (Kitiwong ve Srijunpetch, 2020) değişkenleri de kontrol değişkeni olarak analize dahil edilmiştir.

3.2. Yöntem

Denetim kalitesi ile kilit denetim konuları arasındaki ilişkinin testi için denetçi raporunda yer alan kilit denetim konularının kelime sayımı yapılmış (Li, 2008; Suttipun, 2020a, 2020b, 2020c, 2021; Wuttichindanon and Issarawornrawanich, 2020), denetim kalitesinin ölçümünde ise Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılmıştır (Li, 2008; James ve Izien, 2014; Suttipun, 2021). Denetim kalitesinin ölçümünde kullanılan Düzeltilmiş Jones Modeli (Dechow vd., 1995) aşağıda sunulmuştur:

$DACC_t = TACC_t - NDACC_t$ (Eşitlik 1)

$DACC_t$ = t döneminde isteğe bağlı tahakkuk

$TACC_t$ = t döneminde toplam tahakkuk

$NDACC_t$ = t döneminde isteğe bağlı olmayan tahakkukları

$TACC_t = \Delta CA_t - \Delta Cash_t - \Delta CL_t + \Delta DCL_t - DEP_t$ (Eşitlik 2)

ΔCA_t = t döneminde dönen varlıklardaki değişim

$\Delta Cash_t$ = t döneminde nakit ve nakit benzerlerindeki değişim

ΔCL_t = t döneminde kısa vadeli yükümlülüklerdeki değişim

ΔDCL_t = t döneminde kısa vadeli yükümlülükler içindeki finansal borçlanmalardaki değişim

DEP_t = t döneminde amortisman ve itfa gideri

$NDACC_t = \alpha 1\ (1 / A_{t-1}) + \alpha 2\ [(\Delta REV_t - \Delta REC_t) / A_{t-1})] + \alpha 3\ (PPE_t / A_{t-1})$ (Eşitlik 3)

A_{t-1} = t-1 döneminde toplam varlıklar

ΔREV_t = t döneminde satışlardaki değişim

ΔREC_t = t döneminde ticari alacaklardaki değişim

PPE_t = t döneminde brüt maddi duran varlıklar

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ = tahmin edilen katsayılar, alfa katsayıları

Çalışmada $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ katsayılarının tespitinde Orijinal Jones Modeli kullanılmıştır (Bartov vd., 2001, s.426).

Tablo 2'de analizde kullanılan değişkenler ve ölçümlerine ilişkin bilgiler sunulmuştur:

Tablo 2. Değişkenler ve Ölçümleri

	Simge	**Ölçüm**
Bağımlı değişken		
Denetim kalitesi (isteğe bağlı tahakkuklar)	DACC	Düzeltilmiş Jones Modeli
Test değişkeni		
Kilit denetim konularının raporlanması	KAM	Denetçi görüşünde yer alan kilit denetim konularının yazımında kullanılan toplam sözcük sayınının doğal logaritması
Kontrol değişkenleri		
Dört büyük denetim firması	BIG4	Kukla değişken (1: Dört büyük, 0: Diğer)
Denetçi görüşü	OPN	Kukla değişken (1: Olumlu, 0: Diğer)
Denetçi değişimi	CHAN	Kukla değişken (1: Evet, 0: Hayır)
Şirket yaşı	AGE	Şirketin kurulduğu yıldan ölçüm tarihine kadarki geçmiş yılı
Şirket büyüklüğü	LNTA	Şirketin toplam aktifinin doğal logaritması
Şirket riski	LEV	Finansal kaldıraç oranı
Şirket karlılığı	ROE	Özkaynak karlılık oranı
Şirketin iş karmaşıklığı	RETA	Ticari alacak ve stokların toplam aktife oranı
Şirketin nakit akışı	CFTA	Esas faaliyetten nakit akışların toplam aktife oranı
Piyasa oranı	BVMV	Defter değerinin piyasa değerine oranı

Analize dahil edilen şirketlere ilişkin veriler; Eikon Refinitive, Kamuyu Aydınlatma Platformu ve şirketlerin web sitelerinden elde edilmiştir. Elde edilen veriler, SPSS istatistik programı ile analiz edilmiştir. Analize dahil edilen gözlemler üzerinden öncelikle uç değer tespiti yapılmıştır. Bu amaçla da Standardized Residual (-3,29 ile +3,29 arası) ve Cook's Distance (<1) değerleri esas alınmıştır.

Değişkenler arasında çoklu bağlantı olup olmadığına yönelik test yapılmıştır. Bu amaçla da korelasyon katsayısı ile VIF değerleri kullanılmıştır. Korelasyon katsayını 0,80'in (Hair vd., 2010; Tabachnick ve Fidell, 2007) ve VIF değeri 10'un altında (Kıymetli Şen ve Hatunoğlu, 2019; Suttipun, 2020a; Suttipun, 2021) olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu olmadığı anlaşılmıştır.

Kilit denetim konularının raporlanması ile denetim kalitesi arasındaki ilişkinin ölçümü amacıyla çoklu regresyon modeli oluşturulmuştur. Oluşturulan regresyon modeli aşağıda sunulmuştur:

$$DACC = \beta_0 + \beta_1 KAM + \beta_2 BIG4 + \beta_3 OPN + \beta_4 CHAN + \beta_5 AGE + \beta_6 LNTA + \beta_7 LEV + \beta_8 ROE + \beta_9 RETA + \beta_{10} CFTA + \varepsilon$$

4. BULGULAR

Analize dahil edilen değişkenler ile ilgili tanımlayıcı bilgiler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistiksel Bilgiler

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
DACC	0,00	1,84	,11	,14
KAM	4,25	7,56	5,93	,55
AGE	4	85	37,68	15,16
LNTA	15,48	25,96	20,16	1,88
LEV	,05	4,40	,57	,31
ROE	-23,71	24,19	,02	1,57
RETA	0,00	,97	,36	,22
CFTA	-,80	,80	,06	,13
BMMV	-,55	27,34	,78	1,48
OPN	0	1	,93	,25
BIG4	0	1	,51	,50
CHAN	0	1	,25	,44

Analize dahil edilen gözlemlerin 440'ı dört büyük denetim şirketi tarafından denetlenmiş iken, 428'i diğer denetim şirketi tarafından denetlenmiştir. Analize dahil edilen gözlemlerin 808'i için denetçi raporunda olumlu görüş verilirken, 60'ı için olumlu görüş dışında bir görüş verilmiştir. Bunun yanında gözlemlerin 220'sinin bir önceki döneme göre denetçisi değişmiş iken, 648'sının denetçisi değişmemiştir.

Bu çalışmada denetçi raporunda açıklanan kilit denetim konuları olarak; kilit denetim konusunun başlığı, kilit denetim konusuna ilişkin açıklama ve denetimde bu konunun nasıl ele alındığı hususlarına ilişkin metinsel açıklamaların tamamı dikkate alınarak belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle denetim raporunda kilit denetim konusu olarak açıklanan hususların tamamı (başlık dahil) kelime sayısının tespitinde kullanılmıştır. Yapılan çalışmada 2017-2020 yılları arasında analize dahil edilen şirketlerin kilit denetim konuları 61 ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Ticari alacakların geri kazanılabilirliği (2020: %17, 2019: %15, 2018: %14, 2017: %14), yatırım amaçlı gayrimenkul ve maddi duran varlıklarda gerçeğe uygun değer ve/veya yeniden değerleme modeli (2020: %15, 2019: %14, 2018: %14, 2017: %14), hasılatın muhasebeleştirilmesi (2020: %25, 2019: %23, 2018: %21, 2017: %19), stokların geri kazanılabilirliği (2020: %6, 2019: %7, 2018: %7, 2017: %7), şerefiye ve/veya sınırsız ömre sahip maddi olmayan duran varlıkların değer düşüklüğünün ölçülmesi (2020: %4, 2019: %4, 2018: %5, 2017: %5), maddi ve maddi olmayan duran varlıklar ile yatırım amaçlı gayrimenkullerde faydalı ömür, amortisman, değer düşüklüğü gibi diğer konular (2020: %4, 2019: %4, 2018: %5, 2017: %5) ve finansal borçların muhasebeleştirilmesi (2020: %4, 2019: %3, 2018: %3, 2017: %3) konularının ağırlıklı olarak kilit denetim konusu olarak raporlandığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, Türkiye'de daha önce yapılmış olan Uzay ve Köylü (2018), Karapınar ve Dölen (2020), Yalçın (2020), Çakalı (2021), Özcan (2021)'ın çalışmalarındaki bulgular ile uyumludur.

Kilit denetim konularının raporlanmasında kullanılan ortalama sözcük sayısı bakımından 2017-2020 dönemlerinde dört büyük denetim şirketi 238 sözcük kullanımı yaparken, bunlarında dışındaki denetim şirketleri 200 sözcük kullanımı yapmıştır. Kilit denetim konularının raporlanma sayıları açısından 2017-2020 dönemlerinde dört büyük denetim şirketi ortalama 1, en yüksek 6 konu raporlarken, bunlar dışındaki denetçiler ortalama 1, en yüksek 7 konu raporlamıştır. Ciğer vd. (2019)'nin yaptıkları çalışmada büyük denetim şirketlerinin diğer şirketlere göre daha az sayıda kilit denetim konusu raporladıkları tespit edilmiştir.

Tablo 4'te değişkenler arasındaki korelasyon katsayısı sunulmuştur. Korelasyon ilişkisine göre denetim kalitesi (DACC) ile RETA, LEV değişkenleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilirken, CFTA, AGE, BIG4 değişkenleri arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca kilit denetim konularının raporlaması (KAM) ile RETA, BIG4 değişkenleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki tespit edilirken, diğer değişkenler ile anlamlı ilişki tespit edilmemiştir.

Tablo 4. Korelasyon Analizi ve VIF Değerleri

	VIF	DACC	CFTA	OPN	BVMV	RETA	AGE	LEV	ROE	LNTA	BIG4	CHAN
CFTA	1,13	-,111**										
OPN	1,07	-0,02	,112**									
BVMV	1,04	-0,06	-0,05	0,04								
RETA	1,09	,123**	-,080*	-0,04	-,092**							
AGE	1,17	-,088**	,113**	0,00	0,00	0,04						
LEV	1,14	,164**	-,079*	-,117**	-,134**	,187**	-0,03					
ROE	1,02	0,01	-0,02	0,00	0,00	0,04	,099**	-0,06				
LNTA	1,60	-0,06	,211**	,173**	-0,04	-,108**	,276**	,159**	0,01			
BIG4	1,48	-,068*	,291**	,131**	-,107**	-,070*	,312**	,071*	0,05	,496**		
CHAN	1,01	0,03	-0,04	-,081*	-0,02	-0,04	-0,02	-0,02	0,01	-0,05	-0,03	
KAM	1,14	0,06	-0,02	0,02	-0,05	-,081*	0,03	,126**	-0,04	,320**	,111**	-0,02

(*) %1 düzeyinde anlamlı, (**) %5 düzeyinde anlamlı, (***) %10 düzeyinde anlamlı

H1 hipotezinin test edilmesi amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 5'te çoklu regresyon analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 5. Çoklu Regresyon Analizi

	Katsayı (β)	t-değeri	p-değeri
Test değişkeni			
KAM	,068***	1,923	,055
Kontrol değişkenleri			
BIG4	-,015	-,367	,714
OPN	,025	,730	,465
CHAN	,032	,962	,336
AGE	-,060***	-1,674	,095
LNTA	-,066	-1,579	,115
LEV	,143*	4,045	,000
ROE	,019	,569	,569
RETA	,088**	2,546	,011
CFTA	-,069***	-1,955	,051
BVMV	-,038	-1,115	,265
Sabit	,065	,983	,326
N	868		
F değeri	4.907(*)		
Durbin-Watson	1,938		

(*) %1 düzeyinde anlamlı, (**) %5 düzeyinde anlamlı, (***) %10 düzeyinde anlamlı

Tablo 5, denetim kalitesi ile kilit denetim konularının raporlanması ve diğer kalite unsurları arasındaki ilişki durumlarını göstermektedir. Tablo 5'e göre çalışmanın ana hipotezi olan H1 hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle denetim kalitesi ile kilit denetim konularının raporlanması arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu, Kittiwong ve Sarapaivanich (2020) ve Suttipun (2021) çalışmaları ile uyumludur.

Kontrol değişkenleri açısından şirketlerin finansal kaldıraç ve iş karmaşıklık düzeyi ile denetim kalitesi arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Şirketlerin yaşı ile nakit akışlarının toplam aktife oranı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada küresel alanda 2016 yılında yayınlanmış ve 2017 yılından itibaren Türkiye'de zorunlu olarak uygulanan kilit denetim konularının raporlanması ile denetim kalitesi arasındaki ilişki incelenmiştir. Bunun yanında literatürdeki çalışmalarda yer alan denetim kalitesi unsurları da kontrol değişkeni olarak analize dahil edilmiştir.

Çalışmada denetim kalitesinin ölçümünde Düzeltilmiş Jones Modeli kullanılmış ve kilit denetim konuları ise iletişim teorisi kapsamında denetçi raporunda yazılan konuluların sözcük sayılarının (konuların başlık, kilit denetim konularına ilişkin açıklama ve konuların denetimde nasıl ele alındığına ilişkin açıklamalar) esas alınarak analiz edilmiştir. Bu değişkenler arasındaki ilişkinin ölçümünde çoklu regresyon analizi kullanılmıştır.

Yapılan çalışmada kilit denetim konusunun raporlanması ile denetim kalitesi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bunun yanında kontrol değişkenlerinden finansal kaldıraç oranı, iş karmaşıklığı düzeyi, işletmenin büyüklüğü, esas faaliyetlerden nakit akışlarının toplam aktife oranı ve şirketlerin yaşı arasında ilişki tespit edilmiştir. Çalışmanın bulguların önceki çalışmalar ile uyumlu olduğu görülmüştür.

Çalışmada tespit edilen bu bulgu, kilit denetim konularının iletişimin temel girdileri olan sözcükler üzerinden yapılması nedeniyle, denetim kalitesi ile kilit denetim konuları arasındaki ilişkinin iletişim teorisi ile de açıklanabilirliğini teyit etmektedir.

Çalışmada bazı kısıtlamalar bulunmaktadır. Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerden eksik verisi olanlar, özellikle finans sektörünün finansal verilerinin farklılığı nedeniyle analize dahil edilmemiştir.

KAYNAKÇA

Abid, A., Shaique, M. & Haq, M.A. (2018). Do big four auditors always provide higher audit quality? evidence from Pakistan. *International Journal Financial Studies*, 6(58), 1-22. http://dx.doi.org/10.3390/ijfs6020058

Aksoy, T. & Bicer, A.A. (2021). Common audit deficiencies under the audit quality microscope. In: Auditing Ecosystem and Strategic Accounting in the Digital Era. Contributions to Finance and Accounting. Springer Nature AG, Cham, Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-030-72628-7_14

Barghathi, Y., Mirani, S. & Khanb, N.U. (2021). Audit quality and earnings management after communicating key audit matters (KAMs) in the UAE – audacity and auditors' perspectives. *Accounting and Management Information Systems*, 20(2), 173-198. http://dx.doi.org/10.24818/jamis.2021.02001

Bartov, E., Gul, F.A. & Tsui, J.S.L. (2001). Discretionary-accurals models and audit qualifications. *Journal of Accounting and Economics*, 30(3), 421-452. https://doi.org/10.1016/S0165-4101(01)00015-5

Bedard, J., Sutton, S.G., Arnold, V. & Phillips, J.R. (2012). Another piece of the ''expectations gap'': what do investors know about auditor involvement with information in the annual report?. *Current Issues in Auditing*, 6(1), A17–A30, https://doi.org/10.2308/ciia-50120

Brown, H.S., DeJong, M. & Levy, D.L. (2009). Building institutions based on information disclosure: lessons from Gri's sustainable reporting. *Journal of Cleaner Production*, 17(6), 571-580. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2008.12.009

Carey, P. & Simnett, R. (2006). Audit partner tenure and audit quality. *The Accounting Review*, 81(3), 653-676.

Chiu, S.C., Chien, C.C. & Lin, H.C. (2017). Audit quality following the Public Company Accounting Oversight Board's operation. *Corporate Governance*, 17(5), 927-946. https://doi.org/10.1108/CG-02-2017-0026

Church, B.K., Davis, S.M. & McCracken, S.A. (2008). The auditor's reporting model: a literature overview and research synthesis. *Accounting Horizons*, 22(1), 69-90. https://doi.org/10.2308/acch.2008.22.1.69

Ciğer, A., Vardar, G.Ç. & Kınay B. (2018). Bağımsız denetçi raporlarında yer alan kilit denetim konularının analizi: Borsa İstanbul örneği. *Mali Çözüm Dergisi*, 29(153), 109-148.

Çakalı, K.R. (2021). Bağımsız Denetim Raporlarında Yeni Uygulama: Kilit Denetim Konularının Raporlanması ve BİST 100 Analizi. *Denetişim*, 12(23), 60-77.

Daniels, B.W. & Booker, Q. (2011). The effects of audit firm rotation on perceived auditor independence and audit quality. *Research in Accounting Regulation*, 23(1), 78-82. https://doi.org/10.1016/j.racreg.2011.03.008

DeAngelo, L.E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3(3), 183-199. https://doi.org/10.1016/0165-4101(81)90002-1

Dechow, P.M., Sloan, R.G. & Sweeney, A.P. (1995). "Detecting earning management", *The Accounting Review*, 70(2): 193-225.

Deegan, C. (2002). Introduction: the legitimacy effect of social and environmental disclosures: a theoretical foundation. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 15(3), 282-311. https://doi.org/10.1108/09513570210435852

Eshleman, J.D. & Guo, P. (2014). Do Big 4 auditors provide higher audit quality after controlling for the endogenous choice of auditor?. A*uditing: A Journal of Practice & Theory American Accounting Association*, 33(4), 197–219. https://doi.org/10.2308/ajpt-50792

Francis, J.R. (2004). What do we know about audit quality?. *The British Accounting Review*, (36), 345-368. https://doi.org/10.1016/j.bar.2004.09.003

Francis, J.R. & Yu, M.D. (2009). Big 4 office size and audit quality. *The Accounting Review*, 84(5), 1521-1552. https://doi.org/10.2308/accr.2009.84.5.1521

Gray, R., Kouhy, R. & Lavers, S. (1995). Corporate social and environmental reporting: a review of the literature and a longitudinal study of UK disclosure. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 8(2), 47-77. https://doi.org/10.1108/09513579510146996

Gutierrez, E., Minutti-Meza, M., Tatum, K.W. & Vulcheva, M. (2018). Consequences of adopting an expanded auditor's report in the United Kingdom. *Review of Accounting Studies*, 23(4), 1543-1587. https://doi.org/10.1007/s11142-018-9464-0

Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., Anderson, R.E. & Latham, R. (2010). *Multivariate data analysis (seventh edition)*. USA: Pearson Prentice Hall.

Hosseinniakani, S.M., Inacio, H. & Mota, R. (2014). A review on audit quality factors. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 4(2), 243-254. http://dx.doi.org/10.6007/IJARAFMS/v4-i2/861

Imen, F. & Anis, J. (2021). The Moderating role of audit quality on the relationship between auditor reporting and earnings management: empirical evidence from Tunisia. *EuroMed Journal of Business*, 16(4), 416-430. https://doi.org/10.1108/EMJB-03-2020-0024

Islam, M.A. & Deegan, C. (2010). Media pressures and corporate disclosure of social responsibility performance information: a study of two global clothing and sports retail companies. *Accounting and Business Research*, 40(2), 131-148. https://doi.org/10.1080/00014788.2010.9663388

James, I.O. & Izien, O.F. (2014). Audit firm characteristics and audit quality in Nigeria. *International Journal of Business and Economics Research*, 3(5), 187-195. https://doi.org/10.11648/j.ijber.20140305.14

Karapınar, A. & Dölen, T. (2020). Bağımsız denetim raporlarında kilit denetim konusu açıklamaları: Türkiye örneği. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(4), 763-780. https://doi.org/10.31460/mbdd.781322

Keskin, D.A., Tutar, S., Öktem, B. & Akçay, B. (2020). Arı okunabilirlik endeksine göre cinsiyetin kilit denetim konularının okunabilirliği üzerine etkisi: Sektörel bir inceleme. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 15(53), 209-228. https://doi.org/10.14783/maruoneri.676725

Kıymetli Şen, İ. & Hatunoğlu, Z. (2019). Kurumsal sosyal sorumluluk raporlamasını etkileyen faktörler: Borsa İstanbul örneği. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, (58), 51-62.

Kitiwong, W. & Srijunpetch, N. (2020). Consequences of the implementation of expanded audit reports with key audit matters (KAMs) on audit quality. *Managerial Auditing Journal*, 35(8), 1095-1119. https://doi.org/10.1108/MAJ-09-2019-2410

Khurana, I.K, Lundstrom, N.G. & Raman, K.K. (2021). PCAOB inspections and the differential audit quality effect for Big 4 and Non–Big 4 US auditors. *Contemporary Accounting Research*, 38(1), 376–411. https://doi.org/10.1111/1911-3846.12636

Lal Joshi, P. & Gao, S.S. (2009). Multinational corporations' corporate social and environmental disclosures (CSED) on web sites. *International Journal of Commerce and Management*, 19(1), 27-44. https://doi.org/10.1108/10569210910939654

Li, F. (2008). Annual report readability, current earning, and earning persistence. *Journal of Accounting and Economics*, 45(2–3), 221-247. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2008.02.003

Li, H. (2017). The benefit of adding key audit matters to the auditing report, advances in economics. *Business and Management Research*, 49, 21-24.

Liu, Z. & Ouyang, B. (2014). Research and development intensity and audit fees. *Journal of Business, Economics & Finance*, 3(3), 328-340.

Mohapatra, P., Dayanandan, A., Kuntluru, S. & Athira, A. (2021). audit partner rotation, and its impact on audit quality: evidence from India. *Cogent Economics & Finance*, 9, 1-20. https://doi.org/10.1080/23322039.2021.1938379

Nugroho, B. & Fitriany, F. (2019). Impact of abnormal audit fees on audit opinion and quality in ASEAN countries. *Pertanika Journals Social Sciences & Humanities*, 27(3), 1959-1977.

Özcan, A. (2021). What Factors affect the disclosure of key audit matters? evidence from manufacturing firms. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(1), 149-161. http://dx.doi.org/10.17130/ijmeb.796444

Reid, L.C., Carcello, J.V., Li, C. & Neal, T.L. (2019). Impact of auditor report changes on financial reporting quality and audit costs: evidence from United Kingdom. *Contemporary Accounting Research*, 36(3), 1501-1539. http://dx.doi.org/10.1111/1911-3846.12486

Rezaei, F.M., Faraji, O. & Heidary, Z. (2021). Audit partner quality, audit opinions and restatements: evidence from Iran. *International Journal of Disclosure and Governance*, 18, 106-119. https://doi.org/10.1057/s41310-020-00083-0

Sirois, L.P, Bedard, J. & Bera, P. (2018). The informational value of key audit matters in the auditor's report: evidence from an eye-tracking study. *Accounting Horizons*, 32(2), 141–162. https://doi.org/10.2308/acch-52047

Smith, J.E. & Smith, N.P. (1971). Readability: a measure of the performance of the communication function of financial reporting. *The Accounting Review*, 46(3), 552-561.

Soliman, M.M. & Elsalam, M.A. (2012). Corporate governance practices and audit quality: an empirical study of the listed companies in Egypt. *World Academy of Science*, Engineering and Technology, 71, 1292-1297. https://doi.org/10.5281/zenodo.1082865

Suttipun, M. (2020a). The factors influencing key audit matters reporting in Thailand. *Asian Journal of Accounting Perpectives*, 13(1), 26-39. https://doi.org/10.22452/AJAP.vol13no1.2

Suttipun, M. (2020b). External auditor and KAMS reporting in alternative capital market of Thailand. *Meditari Accountancy Research*, 30(1), 74-93. https://doi.org/10.1108/MEDAR-04-2020-0850

Suttipun, M. (2020c). KAM Reporting and common share price of listed companies in the market of alternative investment from Thailand. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 24(3), 1-10.

Suttipun, M. (2021). Impact of key audit matters (KAMs) reporting on audit quality: evidence from Thailand. *Journal of Applied Accounting Research*, 22(5), 869-882. https://doi.org/10.1108/JAAR-10-2020-0210

Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2007). Using *multivariate statistics (fifth edition)*. USA: Pearson/ Allyn ve Bacon.

Temi˙z, H., Acar, M. & Durmaz, Ş. (2020). Kilit denetim konularının denetim raporlarının bilgilendiriciliği ve güvenilirliği üzerindeki etkisi: profesyonel olmayan yatırımcılar üzerine bir araştırma. *Ida Academia Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 3(1), 20-41.

Terzi, S., Kıymetli Şen, İ. & Solak, B. (2014). Kurumsal yönetim uygulamalarının denetim kalitesine etkisi: Borsa İstanbul'da ampirik bir araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23), 191-206. http://dx.doi.org/10.17130/ijmeb.2014.10.23.652

Uzay, Ş. & Köylü, Ç. (2018). Kilit denetim konuları: Borsa İstanbul üzerine bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (52), 47-70. https://doi.org/10.18070/erciyesiibd.439076

Varıcı, İ. & Kalıpçı Çağıran, F. (2021). Kilit denetim konularına etki eden faktörler: BIST Kobi örneği. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 32, 87-106. https://doi.org/10.18092/ulikidince.905561

Yalçın, N. (2020). Raporlanan kilit denetim konularının sayısını etkileyen faktörler: Borsa Istanbul'da bir uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 4220-4230, https://doi.org/10.20491/isarder.2020.1101

Zeng, Y., Zhang, J.H., Zhang, J. & Zhang, M. (2021). Key audit matters reports in China: their descriptions and implications of audit quality. *Accounting Horizons*, 35(2), 167-192. https://doi.org/10.2308/HORIZONS-19-189

Wuttichindanon, S. & Issarawornrawanich, P. (2020). Determining factors of key audit matter disclosure in Thailand. *Pacific Accounting Review*, 32(4), 563-584. http://dx.doi.org/10.1108/PAR-01-2020-0004